

رحمت طهمورثی: |مسکو و ماموریت حفظ بازار گاز اروپا

روسیه از طریق اجرای پروژه‌های جدید انتقال گاز به اروپا تلاش دارد از تمامی ابزارهایش برای حفظ و افزایش سهم این کشور در بازار اروپا بهره‌گیرد.

روسیه به‌عنوان ابرقدرت انرژی، با بهره‌گیری از منابع عظیم نفت و گاز خود سعی دارد نقش جدی و پررنگ‌تری را در رقابت‌های منطقه‌ای و جهانی بازی کند. منابع انرژی ابزاری موثر برای پیاده‌کردن سیاست‌های داخلی و خارجی روسیه است. با این حال، اهداف مسکو برای تحقق به ویژه در عرصه فرامرزی با دشواری‌هایی روبرو است.

اختلاف روسیه و اوکراین بر سر قیمت گاز در سال ۲۰۰۶ و ۲۰۰۹ باعث توقف صادرات گاز روسیه به اروپا از طریق اوکراین، یعنی مسیر اصلی ترانزیت شد. علاوه بر این، در بحران ۲۰۱۴ اوکراین، نگرانی‌ها درباره انگیزه سیاسی روسیه برای قطع احتمالی صادرات گاز به سراسر

اروپا، باعث شد کشورهای اروپایی، اتحادیه انرژی اروپا را تشکیل دهند.

درحالی که اروپا به دنبال تقویت امنیت انرژی خود است، روسیه راهبرد موردنظرش یعنی حفظ بازار آینده گاز اروپا را دنبال می‌کند. از نگاه برخی صاحب‌نظران حوزه ژئواستراتژی، مسکو در تلاش است صادرات گاز به اروپا را از مسیر اوکراین خاتمه دهد و به همین منظور احداث خط لوله انتقال «گاز نورد استریم ۲» و «ترک استریم» را عملیاتی کرد. آمریکا، اوکراین و چند کشور اروپایی مخالف اجرای طرح‌های مسکو در این خطوط بوده و مدعی‌شدند که منافعشان در بخش انرژی مورد تهدید قرار گرفته‌است.

نقش اوکراین در ترانزیت گاز روسیه

بر اساس اطلاعاتی که منابع بین‌المللی اقتصاد انرژی منتشر ساخته‌اند، حدود ۹۰ درصد از گاز صادراتی روسیه به مقصد اروپا از طریق اوکراین ترانزیت می‌شود. اوکراین مشتری گاز روسیه، به گاز ارزان نیاز دارد تا انرژی موردنیاز صنایع گازبر و سیستم گرمایشی گازی خود را تأمین کند. این کشور سال‌ها توانست از موقعیت ترانزیتی خود بهره گیرد و گاز ارزان‌تری را از روسیه خریداری کند. در پی افزایش قیمت جهانی گاز بعد از سال ۲۰۰۰، اوکراین در برابر افزایش قیمت گاز از سوی روسیه مخالفت کرد و تنش‌هایی بین کیف و مسکو به وجود آمد.

بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱، اوکراین حدود ۱۷ میلیارد دلار سوبسید گازی از سوی روسیه دریافت کرده‌است. بعد از اینکه دو کشور روسیه و اوکراین نتوانستند بر سر قرارداد جدید به توافق برسند، شرکت گازپروم از اول ژانویه ۲۰۰۶، و در نوبتی دیگر در سال ۲۰۰۹ عرضه گاز به اوکراین را متوقف کرد. در هر مورد، کیف گاز ترانزیت به سمت اروپا را به داخل کشور خود منحرف ساخت تا از این طریق روسیه را تسلیم کند. در سال ۲۰۰۶، بعد از چند روز روسیه خواست اوکراین را پذیرفت اما در سال ۲۰۰۹، بحران بالا گرفت و منجر به تعطیلی دوهفته‌ای کامل کریدور انتقال گاز از مسیر اوکراین شد. این امر نهایتاً بحرانی در عرضه صدور گاز به اروپا را به دنبال آورد.

اوکراین در اغلب مجادلات ژئوپلیتیک روسیه - اروپا نقش مهمی را ایفا می‌کند. روسیه برای رهایی از چالش انتقال گاز از طریق اوکراین و اینکه هزینه تعمیرات این خط لوله مقرون‌به‌صرفه نیست، خطوط جایگزین

دیگری را عملیاتی کرد تا هم آمریکا نتواند از نفوذ خود در اوکراین برای فشار علیه روسیه استفاده کند و هم وابستگی بازار گاز اروپا به خود را تقویت کند.

در اوایل دهه سال ۲۰۰۰، روسیه تصمیم به دور زدن اوکراین در عرضه انتقال گاز به اروپا گرفت و این تصمیم را از طریق آغاز پروژه مشترک و احداث خط لوله «نورداستریم» با همراهی برخی از مشتریان بزرگ گازی خود در اروپای غربی پیش برد. موقعیت اوکراین در عرضه گاز با احداث خط لوله «نورداستریم ۲» تغییر خواهد کرد، زیرا دولت کیف حدود ۳ میلیارد دلار درآمد ناشی از ترانزیت گاز را از دست خواهد داد. این اقدام روسیه در پاسخ به بهره‌گیری اوکراین از موقعیتش در ترانزیت گاز به‌ویژه بعد از سال ۲۰۰۰ است و می‌تواند موقعیت اوکراین در فرایند انتقال گاز روسیه به اروپا را تضعیف کند.

پروژه‌هایی برای حفظ بازار اروپا

کارشناسان می‌گویند وابستگی بازار گاز اروپا به روسیه، مناسبات گازی مسکو و اتحادیه اروپا را تحت تأثیر قرارداده است. نورد استریم ۲ پروژه «ولادیمیر پوتین» برای برتری انرژی و ژئوپلیتیکی روسیه در جهان است. این خط لوله انتقال گاز طبیعی به طول ۱۲۲۲ کیلومتر است که از شهر ویبورگ در کشور روسیه آغاز شده و پس از عبور از بستر دریای بالتیک، در شهر گرایفسوالد آلمان پایان می‌یابد.

ظرفیت انتقال گاز طبیعی این خط لوله روزانه معادل ۱۵۰ میلیون مترمکعب است. این خط لوله از سوی شرکت گازپروم روسیه و پنج شرکت اروپایی عملیاتی شد. احداث این خط لوله مخالفت‌هایی از سوی آمریکا را به همراه داشته و مقامات آمریکایی بر این باور بودند که روسیه قادر نخواهد بود این خط لوله را تکمیل کند و مخالف اجرای این پروژه بودند. آنان سعی داشتند با مداخله گازی در قالب کمک به کشورهای اروپای شرقی وابستگی اتحادیه اروپا به گاز روسیه را کاهش دهند، اما چندان موفق نبودند.

این خط لوله در مرکز تنش‌های ژئوپلیتیک آمریکا و روسیه قرار دارد، زیرا آمریکا قصد فروش ال‌ان‌جی (گاز مایع طبیعی) به اروپا را دارد و اجرای نورداستریم تکمیلی باعث می‌شود آمریکا بازار گاز مایع خود در اروپا را تا حدودی از دست بدهد. از مزیت‌های اجرای این طرح

برای شرکت گازپروم روسیه، وجود خط لوله‌ای است که به‌طور مستقیم گاز را به آخرین مصرف‌کننده می‌رساند. این مسیر سریع‌تر و هم مقرون به‌صرفه‌تر است و وابستگی روسیه به کشورهای چون اوکراین، بلاروس و لهستان را در بحث انتقال گاز از بین می‌برد.

خط لوله دیگری که در انتقال گاز روسیه به ترکیه و اروپا کلید زده شد، گرفت «ترکاستریم» است. این خط لوله انتقال گاز طبیعی به طول ۱۸۷۰ کیلومتر، از شهر آنایا در کراسنودار روسیه آغاز شده و پس از گذر از دریای سیاه، در شهر لوله‌بورگاس کشور ترکیه پایان می‌یابد. ظرفیت انتقال گاز طبیعی این خط لوله روزانه معادل ۸۰ میلیون مترمکعب است.

این پروژه دارای دو خط لوله انتقال گاز است که هر یک از آنها ظرفیتی معادل ۱۵.۷۵ میلیارد مترمکعب انتقال گاز در سال را دارند. خط لوله انتقال گاز روسیه به ترکیه و اروپا دارای ظرفیت حمل سالانه ۳۱.۵ میلیارد مترمکعب گاز است. این خط لوله یکی از گام‌های مهم ترکیه در تأمین امنیت انرژی این کشور محسوب می‌شود. هدف روسیه از ساخت این خط لوله گاز، افزایش میزان گاز صادراتی به ترکیه و جایگزینی این کشور به‌جای اوکراین در ترانزیت گاز است. انتظار می‌رود این خط لوله تأمین گاز ترکیه و کشورهای اروپایی را با دور زدن کشورهای همانند اوکراین بر عهده گیرد.

دیپلماسی انرژی مسکو در برخی موارد با کشوقوس و

بده‌بستان‌های مختلف با همسایگان همراه شده‌است. روسیه سال‌ها نگران جهت‌گیری سیاست خارجی کشورهای حوزه شوروی و پیوستن این کشورها به ناتو بوده و استفاده از ابزار انرژی، به عنصری مهم در دیپلماسی روسیه تبدیل‌شده است.

رهبران مسکو با تدوین راهبرد بلندمدت این کشور، همواره به دنبال آن بوده‌اند که روسیه را به‌عنوان بازیگری که با ارتقای جایگاه خود، قادر به ایفای نقشی ژئوپلیتیک و کلیدی در عرصه انرژی است، مطرح کنند و از منابع انرژی روسیه و نیز انحصار خطوط لوله انتقال گاز به عنوان ابزاری موثر جهت تأمین منافع ژئوپلیتیکی این کشور در منطقه اوراسیا و به‌ویژه در روابط با اتحادیه اروپا بهره‌برداری کنند.

برخی منابع می‌گویند شرکت گازپروم روسیه جهت صادرات حدود ۲۰۰ میلیارد مترمکعب گاز در سال به اروپا و ترکیه برای دهه آتی برنامه‌ریزی کرده است و قصد دارد تا حدود ۳۵ درصد از سهم بازار اروپا را در اختیار داشته باشد. روسیه هم منابع خود را افزایش می‌دهد و هم راه‌های جدیدی برای صادرات گاز به اروپا در دستورکار خود قرار داده و اجرایی‌کردن پروژه‌های نورد استریم ۲ و ترک استریم در راستای تداوم وابستگی گاز اروپا به روسیه بوده‌است.